

Тема 2. Заняття 5. Теоретичні основи функціонування системи забезпечення воєнної безпеки України.

Зміст

Вступ.

Навчальні питання.

1. Основні функції, завдання та склад системи забезпечення воєнної безпеки держави.

2. Основи функціонування системи забезпечення воєнної безпеки держави.

Висновки.

Література

1. Закон України “Про національну безпеку України. Від 21.06.2018, № 2469-VIII.

2. Стратегія національної безпеки України, Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020.

3. Стратегія воєнної безпеки України. Указ Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021.

4. Закон України Про Раду національної безпеки і оборони України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 35, ст.237.

5. Закон України “Про оборону України” (з правками від 02.10.2018).

6. Указ Президента України від 27 вересня 2021 року № 479/2021 Концепція забезпечення національної системи стійкості.

7. Лобко М.М., Саганюк Ф.В. Сектор безпеки і оборони: проблеми формування та розвитку. Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. 2014. № 1 (50). С. 134–139.

8. Підхід до визначення цільової функції під час прийняття рішень у процесі планування, управління і застосування сил оборони //В.О. Косевцов, В.М. Телелім, А.А.Лобанов, Ю.В. Пунда / Східноєвропейський журнал технологій підприємства. том. 5/3(107), 2020. Стор. 17-23.

9. Сектор безпеки і оборони: розвиток стратегічного планування // Р.І. Тимошенко, М.М. Лобко / Наука і оборона №4(2016), с.3-10.

ВСТУП.

На початку 2014 року система забезпечення національної безпеки України виявилася неготовою протистояти зовнішній агресії. Управління силовими структурами України, їхня підготовка до злагоджених спільних дій, розвідувальне, контррозвідувальне, логістичне, фінансове та інформаційне забезпечення виявилися слабкими, надмірно забюрократизованими і не відповідали вимогам сьогодення. Переважна частка озброєння, військової і спеціальної техніки морально і фізично застаріла.

Загрози національним інтересам України, що пов'язані з агресією з боку Росії, змусили керівництво держави переглянути зовнішню і внутрішню

політику, насамперед у частині відмови від позаблоковості, нарощування власних оборонних можливостей та поглиблення співпраці з НАТО. Паралельно докладались і продовжують докладатись великі політико-дипломатичні зусилля, спрямовані на припинення збройного протистояння та створення необхідних умов для відновлення територіальної цілісності України.

Діями Президента України – Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України, Верховної Ради України, Уряду України в умовах широкої підтримки громадськості і волонтерських організацій дали змогу протягом 2017-2018 років налагодити управління військами (силами) в зоні АТО, а потім в зоні Операції об'єднаних сил поліпшити їх бойову підготовку та матеріально-технічне забезпечення.

Під час широкомасштабного вторгнення російських військ з 24 лютого 2022 року з метою відбиття агресії сектор безпеки і оборони притерпів суттєвих змін: чисельність ЗС України та і сил оборони України значно збільшилась. Це пов'язано з протяжністю фронту, який у лютому 2022 року сягав більше полутора тисяч км.

Підвищення обороноздатності держави стало ключовим пріоритетом політики національної безпеки України. Нагальною потребою стало реформування та розбудова усього сектору безпеки і оборони з метою підвищення його готовності до протидії сучасним небезпекам і загрозам.

Актуальність теми лекції зумовлена:

- необхідністю визначити мету і шляхи реформування та подальшого розвитку сектору безпеки і оборони України;
- розробленням оновлених засад і пріоритетів функціонування сектору безпеки і оборони України.

1. ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ, ЗАВДАННЯ ТА СТРУКТУРА СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ.

Відомо, що система забезпечення національної безпеки держави є штучним (у результаті діяльності людини) утворенням і складається з багатьох компонентів, серед яких важливе місце посідає система забезпечення воєнної безпеки (СЗВБ), яку теж можна розглядати як підсистему у системі забезпечення національної безпеки. На сьогодні сектор безпеки і оборони (СБіО) є, в певному, частковому сенсі, правонаступником системи забезпечення воєнної безпеки України. Водночас соціально-організаційні системи, у тому числі СЗВБ, набувають специфічного призначення, коли наділяються певними функціями. Таким чином, зв'язки підсистем між собою та системою в цілому дуже важливі для дослідження систем. Ключовим чинником такої структури виступає узгодженість функцій між елементами та якістю виконання завдань.

Для аналізу структури СЗВБ найбільш доцільно застосувати метод структурно-функціонального аналізу, який серед інших методів аналізу розглядається як принцип системного дослідження соціальних явищ і процесів у вигляді структурно розчленованої цілісності, де кожен елемент має визначене функціональне призначення. Акцентуючі увагу на функціональному призначенні хотів би розкрити поняття “функція”, яке походить від лат. *functio* –

здійснення, виконання і має при цьому два значення: службова роль (призначення) одного з елементів системи стосовно іншого чи системи в цілому або робота, яку виконує орган, організм; залежність у рамках певної системи, при якій зміни в одній частині виявляються похідними від змін в іншій її частині. Згідно з чинним законодавством суб'єктами забезпечення воєнної безпеки України виступають: вище політичне керівництво держави, сектор безпеки і оборони, центральні, місцеві органи державної влади та органи місцевого самоврядування, оборонно-промисловий і науковий комплекси. У системному підході вони складають певні елементи СЗВБ (СБіО) з певними функціями.

Дослідити зміст цього утворення на основі структурно-функціонального аналізу є складним завданням, тому вирішення цього завдання логічно буде через дослідження узгодженості функцій та завдань між суб'єктами забезпечення воєнної безпеки, які за своїм призначенням і є структурними елементами СЗВБ. При цьому в полі зору слід утримувати дві речі: по-перше, будь-яка система забезпечення безпеки повинна забезпечувати саморозвиток через своєчасне виявлення та усунення перешкод об'єктивно детермінованому соціальному руху, і по-друге, лейтмотивом прагнення України на шляху розбудови власної державності є внутрішня готовність відповідати європейським стандартам в усіх сферах безпеки.

Спираючись на місце СЗВБ у структурі системи забезпечення національної безпеки держави, спробуємо дати їй визначення. Під системою забезпечення воєнної безпеки будемо розуміти організовану державою сукупність (комплекс) соціальних суб'єктів: органів державної влади – вищого політичного керівництва держави, центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, ЗС України та інших військових формувань, правоохоронних і спеціальних органів, утворених відповідно до законів України, оборонно-промислового комплексу та наукових і науководослідних установ державної і недержавної форми власності, громадських організацій, об'єднаних загальними цілями та завданнями щодо захисту і реалізації національних інтересів у сфері воєнної безпеки. Діяльність цих суб'єктів (елементів системи) визначена межами правового поля. З наведеного визначення випливає, що головна функція СЗВБ України – це реалізація національних інтересів у сфері воєнної безпеки та їх захист від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз. Практичне виконання цієї функції відбувається через діяльність державних органів влади та відповідних соціальних інститутів (суб'єктів воєнної безпеки).

Враховуючи роль, яку виконує СЗВБ у системі забезпечення національної безпеки, стає можливим визначити її функції: *фундаментальна* (політико-ідеологічна); *програмно-теоретична*; *планово-аналітична*; *організаційно-управлінська*; *прогностично-аналітична*; *координаційна*; *інтеграційна*. Якщо порівняти запропоновані функції із функціями суб'єктів забезпечення національної безпеки, що визначені в Законі України “Про національну безпеку України”, то побачимо, що вони більш конкретні і відповідають етимологічному визначенню функції, наприклад, функція – видає укази і розпорядження з питань національної безпеки і оборони, які є обов'язковими до виконання на території

України (ст.13 п.4), або функція – вносить до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни та у разі збройної агресії проти України (ст.13, п.12)...тощо, тобто більш наближені до категорії “завдання”, ніж до категорії “функції”.

Проте СЗВБ як сукупність елементів навіть із чітко вираженими функціями не відповідатиме поставленим вимогам, якщо в її межах не будуть чітко визначені норми функціонування. Аналіз чинної нормативно-правової бази дає підстави стверджувати, що деякі ключові принципи функціонування СЗВБ не відображені взагалі. Логічно було б до вже визначених принципів додати такі: баланс інтересів особистості, суспільства і держави та відповідальність суб’єктів забезпечення воєнної безпеки; взаємозв’язок національної і міжнародної безпеки. Нові функції і принципи повинні зміцнити систему та відобразити її цільове призначення.

Розглядаючи СБіО як правонаприємником СЗВБ держави, складну систему з системної точки зору необхідно розпочати з функцій та завдань, які мають бути покладені на неї. Здійснивши функціональний аналіз чинного нормативно-правового поля стає можливим визначити функції та завдання СЗВБ (СБіО) (табл. 1).

Таблиця 1

Функції та основні завдання СБіО (варіант)

Функції СЗВБ	№ зп	Основні завдання системи забезпечення воєнної безпеки
Організаційно-управлінська	1	Організація функціонування системи в цілому; прийняття воєнно-політичних рішень; відповідальність за прийняті рішення
	2	Впровадження системи демократичного цивільного контролю у СЗВБ
Прогностично-аналітична	3	Моніторинг процесів, що відбуваються в усіх складових сфери воєнної безпеки; прогнозування змін, що стануться в них, та загроз життєво важливим національним інтересам
	4	Спостереження за проявами міжнародного тероризму
	5	Виявлення зовнішніх небезпек, загроз воєнного характеру, дестабілізуючих чинників
	6	Виявлення внутрішніх небезпек, загроз воєнного характеру, дестабілізуючих чинників
	7	Виявлення внутрішніх небезпек, загроз, що спричиняють зниження рівня ефективності функціонування системи забезпечення воєнної безпеки
	8	Оцінювання рівня загострення загроз воєнного характеру
	9	Виявлення причин виникнення загроз та прогнозування наслідків їх прояву
Основоположна (фундаментальна)	10	Використання можливостей Ради Безпеки ООН, ОБСЄ, НАТО, ЄС, інших структур колективної безпеки
	11	Охорона державного кордону, повітряного та морського простору України
	12	Вжиття заходів із запобігання воєнному конфлікту
	13	Боротьба з організованими злочинними угрупованнями, у тому числі міжнародними, які намагаються діяти через державний кордон України та виключну (морську) економічну зону України
	14	Вжиття заходів стримування збройного конфлікту і недопущення його переростання в локальну або регіональну війну
	15	Проведення інформаційно-психологічних операцій з метою запобігання воєнному конфлікту та його стримування
	16	Проведення спеціальних операцій для стримування воєнного конфлікту
	17	Відсіч збройної агресії у разі її розв’язання
	18	Мобілізація національної економіки, окремих її галузей, підприємств для функціонування в умовах особливого періоду
Програмно-	19	Розроблення концепцій, стратегій і програм у сфері воєнної безпеки

Функції СЗВБ	№ зп	Основні завдання системи забезпечення воєнної безпеки
теоретична	20	Планування конкретних заходів із протидії загрозам і нейтралізації загроз воєнного характеру національним інтересам у сфері воєнної безпеки
	21	Створення та удосконалення нормативно-правової бази, необхідної для ефективного функціонування системи забезпечення воєнної безпеки
	22	Удосконалення організаційної структури системи забезпечення воєнної безпеки
	23	Розроблення науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо прийняття управлінських рішень для захисту національних інтересів України у сфері воєнної безпеки
Планово-практична	24	Прискорення реформування Збройних Сил України та інших військових формувань для забезпечення їх максимальної ефективності під час виконання завдань за призначенням
	25	Спільне проведення планових та оперативних заходів у межах міжнародних організацій та договорів у галузі воєнної безпеки
	26	Участь у двосторонньому і багатосторонньому співробітництві у галузі воєнної безпеки, якщо це відповідає національним інтересам України
	27	Забезпечення соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей
	28	собою, але при цьому необхідно, щоб елементи множини $\{z_1, z_2, \dots, z_n\}$ мали чисельні характеристики. Якщо, коли елементи множини не мають чисельних характеристик або за фізичним змістом їх важко визначити, вирішувати таке завдання доцільно на основі відношення переваги –, яке визначається експертним шляхом [166], ок воєнної науки, формування науково-технічної і технологічної бази для створення високоефективних засобів збройної боротьби
	29	Посилення контролю за станом озброєнь і захищеністю військових та важливих державних об'єктів; активізація робіт з утилізації зброї
	30	Комплексне кадрове, фінансове, матеріальне, технічне, інформаційне та інше забезпечення діяльності складових (структурних елементів) системи для виконання завдань за призначенням
	31	Підготовка сил та засобів “силових” елементів системи забезпечення воєнної безпеки до їх застосування за призначенням
	32	Прискорення процесу делімітації та демаркації кордонів України
	33	Виконання державних програм модернізації наявних зразків озброєнь та військової техніки, розроблення та впровадження новітніх зразків
Інтеграційна	34	Виконання міжнародних договорів України у воєнній сфері, у тому числі щодо заборони та нерозповсюдження зброї масового ураження, і зміцнення довіри між державами
	35	Поглиблення військово-політичного партнерства та співробітництва з НАТО і ЄС; участь у міжнародній миротворчій діяльності
	36	Розвиток транскордонного співробітництва із суміжними державами
	37	Дотримання угод щодо розташування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України
Координаційна	38	Оцінювання результативності дій щодо нейтралізації виявленої загрози та визначення витрат на ці дії
	39	Оцінювання рівня воєнної безпеки, який забезпечує система забезпечення воєнної безпеки на цей час
	40	Надання допомоги органам державної влади щодо захисту населення від природних катаклізмів і техногенних катастроф та ліквідації їх наслідків

Вимоги до структури системи забезпечення воєнної безпеки.

Відповідно до складності організаційної структури, соціально-політичного характеру система забезпечення воєнної безпеки повинна бути наділена таким системними властивостями (якостями), які б забезпечували її ефективне функціонування, здатність реалізовувати покладені на неї функції та завдання, забезпечувати виконання ролі в ієрархічній вищій системі забезпечення національної безпеки. Властивості, якими має володіти така система як СЗВБ (СБіО), або вимоги яким ця система має відповідати:

цілісність, єдність та ієрархічність;

безперервність;
 оперативність;
 відповідність системи управління покладеним функціям та завданням;
 адаптивність системи управління до зміни зовнішнього середовища;
 взаємосумісність;
 відповідність ресурсним можливостям держави;
 адекватність у реагуванні на зовнішні подразники.

Цілісність, єдність та ієрархічність – у першу чергу повинна підкріплюватись єдиним блоком законів, нормативно-правових актів, які мають відбивати основний понятійно-категорійний апарат, головну мету функціонування СЗВБ (СБіО), головну функцію та робочі функції і завдання, що мають бути покладені на СЗВБ (СБіО); уточнювати взаємовідносини між елементами системи, порядок їх роботи, підпорядкованість тощо.

Виходячи з цього, можна стверджувати, що **законність функціонування** є однією з головних вимог до СЗВБ (СБіО) забезпечення воєнної безпеки. Ця законність повинна базуватися на сукупності законів, доктринальних і нормативних актів, які спрямовані на створення необхідних умов для реалізації національних інтересів держави у воєнній сфері та гарантії її захисту від воєнних загроз і збройної агресії.

Головним чином це Воєнна доктрина і закони України (зокрема такі, як "Про оборону України", "Про Збройні Сили України", "Про національну гвардію", "Про державний кордон України", "Про національну поліцію", "Про Службу безпеки України", "Про прокуратуру", "Про надзвичайний стан", "Про охорону навколишнього природного середовища" та інші), в яких викладаються основні норми діяльності СЗВБ (СБіО) у процесі забезпечення національної безпеки в різних сферах життя суспільства.

Безперервність – полягає у підтриманні спроможності органів державного управління постійно здійснювати вплив на суб'єкти забезпечення воєнної безпеки в ході підготовки і ведення комплексу заходів з нейтралізації виявлених небезпек і загроз, а також отримувати від них інформацію (доповіді, донесення, зведення про обстановку яка склалася).

Вимоги стійкості та безперервності управління тісно пов'язані між собою, оскільки безперервне управління може здійснюватися лише під час стійкої роботи системи управління.

Оперативність – полягає в здатності органів державного управління виконувати завдання управління у стислі строки, що дозволяють випередити ескалацію небезпеки, загрози в діях, швидко реагувати на виявлену загрозу та своєчасно впливати на суб'єкти забезпечення воєнної безпеки в інтересах успішного виконання поставлених завдань та досягнення мети функціонування СЗВБ (СБіО). Ця вимога відображає закон відповідності потрібного та наявного часу під час рішення завдань управління.

Оперативність СЗВБ включає відносний середній час реагування системи на виявлену загрозу; середній час реагування елементів системи на управлінські команди (час проходження інфраструктури); середній час контролю системи та її

координації на різних фазах функціонування (мінімальний час, необхідний для виконання функцій контролю відповідно до кожної підсистеми).

Рішення проблеми підвищення оперативності управління носить комплексний характер і пов'язано з удосконаленням роботи збору та обробки даних ВПО, ВСО, удосконаленням структури і методів роботи органів державного управління, упорядкуванням потоку інформації, широким втіленням в процесі управління засобів автоматизації та АСУ.

Відповідність системи управління покладеним функціям та завданням – досягається створенням такої структури СЗВБ (СБіО), яка буде повністю відповідати покладеним функціям та завданням на СЗВБ (СБіО) (тобто під усі функції і завдання, що покладені на СЗВБ (СБіО)), у якій будуть відсутні дублювання функцій і завдань між елементами.

Структурна відповідність системи покладеним функціям і завданням розкриває властивість СЗВБ виявляти зовнішні і внутрішні різновиди небезпек й загроз національним інтересам за усіма сферами воєнної безпеки; розробляти та приймати рішення щодо їх нейтралізації, бути здатною нейтралізувати виявлені загрози, у разі виникнення воєнного конфлікту бути здатною до відсічі збройної агресії у масштабах визначених у воєнній доктрині (стратегії воєнної безпеки); при появі нових видів небезпек, загроз – бути здатною за необхідності змінювати (доповнювати, нарощувати) свою структуру, пристосовуючись до зовнішніх умов, обмеженого фінансування, прийнятих принципів забезпечення воєнної безпеки, зовнішньополітичного вектора та чинників, що впливають на її функціонування зі збереженням здатності виконувати пріоритетні завдання, які покладені на СЗВБ. Виходячи зі змісту структурної відповідності СЗВБ являтиме собою співвідношення наявних структурно-логічних ланцюгів відповідно до покладених на систему завдань.

Керованість СЗВБ передбачає здатність системи приймати якісні рішення про запобігання зародженню та розвитку загроз національним інтересам у сфері воєнної безпеки, про комплекс скоординованих дій із нейтралізації виявлених загроз, стримування та відсічі збройної агресії; розроблення та прийняття рішень про розвиток системи, про координацію і контроль за виконанням прийнятих рішень та контроль поточного і прогнозованого рівня воєнної безпеки, ефективності функціонування СЗВБ після реалізації прийнятого рішення; визначення ступеня впровадження демократичного цивільного контролю у підсистему управління.

Адаптивність СЗВБ до зміни зовнішнього середовища – повинна досягатися перш за все своєчасними змінами у структурі СЗВБ (СБіО) на появу нових видів, типів небезпек і загроз воєнного характеру. Зміни у структурі СЗВБ (СБіО) повинні забезпечувати можливість як виявляти нові різ види небезпек і загроз, так і дозволяти адекватно реагувати на такі небезпеки і загрози.

Взаємосумісність – має досягатися перш за все сумісністю процедур, взаємовідносин між “силовими” елементами СЗВБ (СБіО), які є по суті різними між собою, також сумісністю між СЗВБ (СБіО) України та міжнародними системами безпеки, які можуть бути залучені до надання допомоги нашій державі з реагування на виявлені загрози.

Відповідність ресурсним можливостям держави – повинна враховувати перш за все економічні можливості держави на утримання і розвиток суб'єктів забезпечення воєнної безпеки.

Адекватність у реагуванні на зовнішні подразники – полягає в здатності органів державного управління забезпечити ефективну реалізацію можливостей ресурсів СЗВБ (СБіО) для успішного виконання ними поставлених завдань і досягнення необхідного рівня воєнної безпеки з найменшими втратами та у визначені строки. Саме тому **Адекватність у реагуванні на зовнішні подразники** необхідно розглядати у взаємозв'язку з оперативністю.

Синтезувати структуру системи забезпечення воєнної безпеки можливо на підставі комплексу поглядів, ідей, спрямованих на пояснення даного процесу та які дають цілісне уявлення про закономірності й існуючі істотні (структурні, функціональні, казуальні) зв'язки у синтезованому об'єкті. Структурний синтез (побудова СЗВБ) до нинішнього часу формально не описаний, хоча визначено, що саме структура об'єкта несе в собі основну інформацію про функціональне призначення об'єкта і визначає його основні характеристики. Синтез структури системи завжди пов'язаний з проектуванням топології системи. Це складне завдання важко формалізувати, тому що в результаті структурного синтезу повинен бути отриманий опис складу системи і всіх істотних зв'язків між її елементами. Залежно від виду процесу синтезу таким описом може бути простий перелік елементів і зв'язків між ними, таблиця з'єднань, матриця інцидентності, граф зв'язків, структурна схема, блок-схема, ескіз, компоновання креслення тощо. Визначення обрисів структури системи – перший важливий крок процедури створення всієї системи.

Для вирішення завдання синтезу структури системи забезпечення воєнної безпеки пропонується синтезувати структуру або послідовним доповненням існуючої структури новими елементами з перевіркою існуючих та визначенням нових зв'язків або з'єднуванням елементів, у структурно-логічні ланцюги відповідно до покладених функцій та завдань згідно з чинним законодавством з наданням системі відповідних властивостей (якостей) – структурної відповідності покладеним завданням, керованості, адаптивності та взаємосумісності із зовнішніми системами безпеки, за умови достатньо оперативного реагування на появу нових загроз з мінімальними витратами ресурсів та відповідності структурних елементів системи виконуваним завданням.

Етапи синтезу структури СЗВБ гпведені на (рис. 1):

За визначеною схемою побудови структури СЗВБ синтезувати її можливо за таких правил:

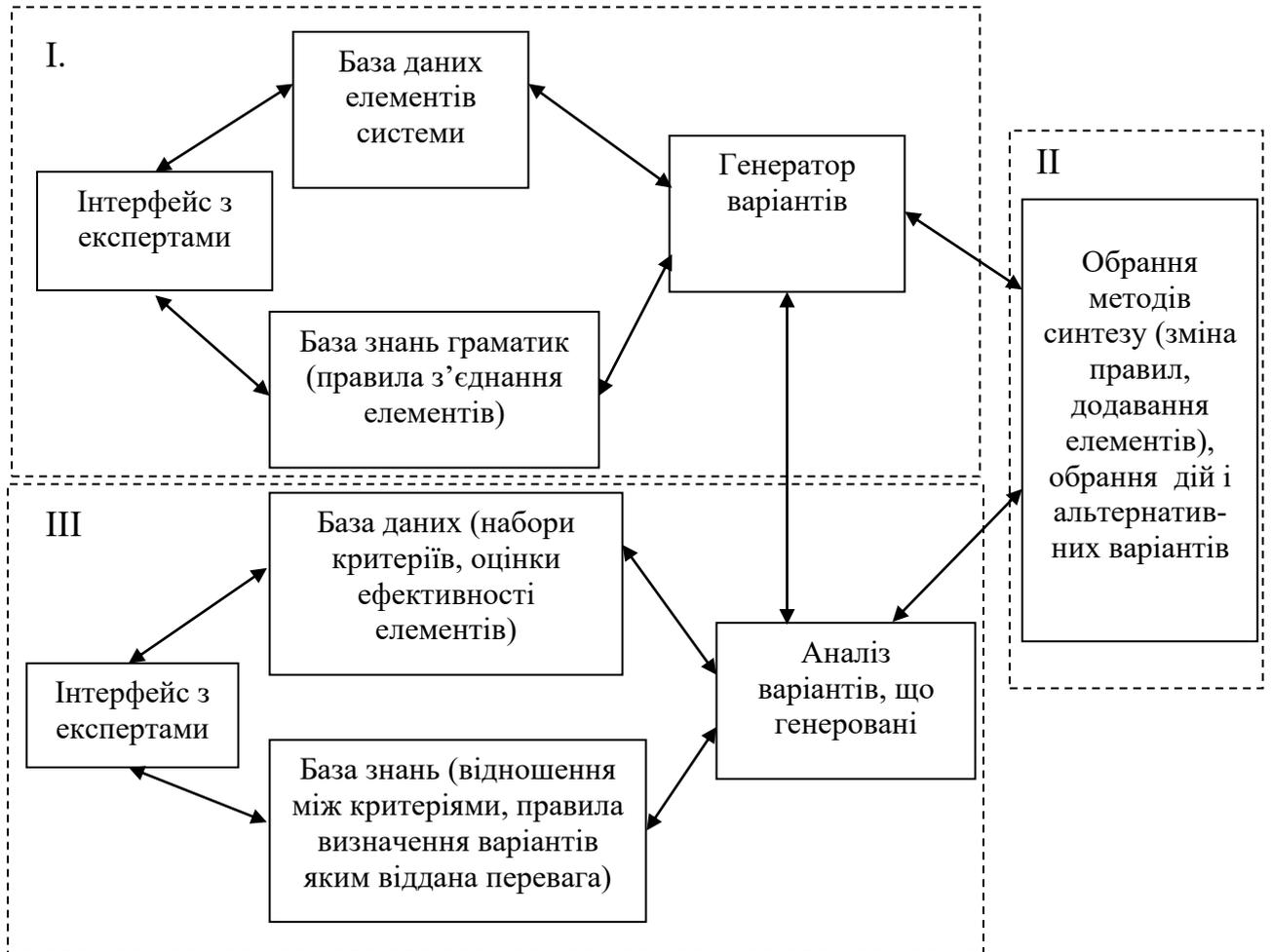

Рис. 1. Загальна структура синтезу системи за етапами

1. Усі елементи (суб'єкти забезпечення воєнної безпеки), створені відповідно до чинного законодавства, групуються у підсистеми залежно від функцій, покладених чинним нормативно-правовим полем.

2. Відповідно до алгоритму, визначеного діючим нормативно-правовим полем для виконання кожного завдання, покладеного на СЗВБ, елементи поєднуються, щоб системно взаємодіяти для реалізації покладених завдань.

3. Після поєднання елементів відповідно до всіх завдань складається узагальнений граф структури СЗВБ.

Аналіз повноважень суб'єктів забезпечення воєнної безпеки, які регулюються чинним нормативно-правовим полем у сфері воєнної безпеки дозволяє запропонувати схему структури існуючої системи забезпечення воєнної безпеки, яка має вигляд, наведений на рис. 2.

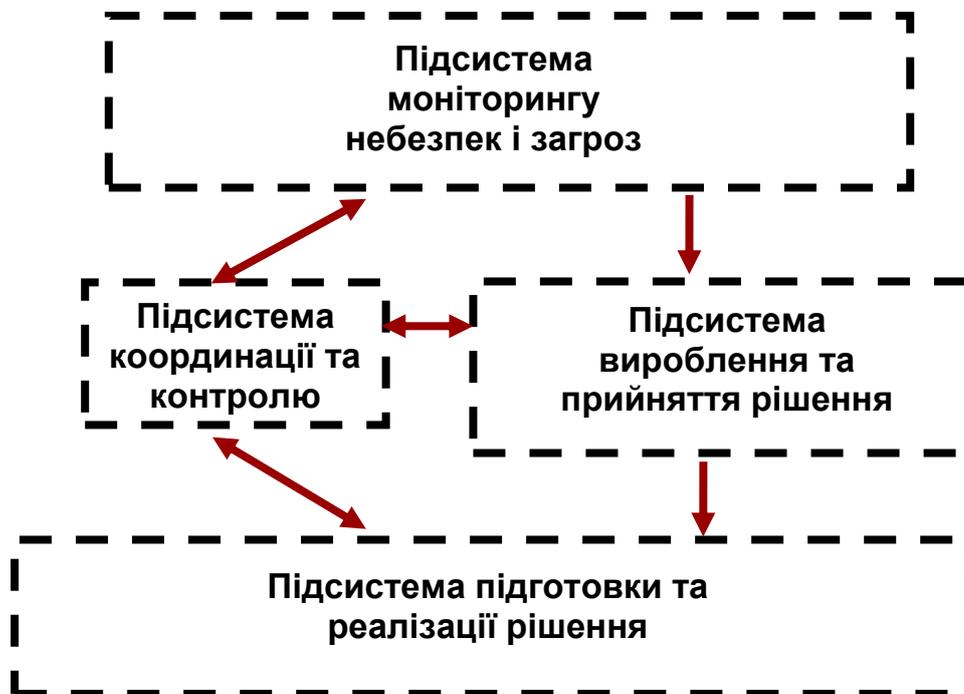

Рис.2. Концептуальна схема структури системи забезпечення воєнної безпеки України

Якщо детально проаналізувати чинне нормативно-правове поле України, то можна заповнити структурні блоки чинними суб'єктами забезпечення воєнної безпеки України, які по суті усі входять до складу Сектору безпеки і оборони держави.

Відповідно до Закону України Про національну безпеку України до складу СбіО входять (ст. 12, п.1,2):

1. Сектор безпеки і оборони України складається **з чотирьох взаємопов'язаних складових**: *сили безпеки; сили оборони; оборонно-промисловий комплекс; громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки*. Функції та повноваження складових сектору безпеки і оборони визначаються законодавством України.

2. До складу сектору безпеки і оборони входять: Міністерство оборони України, Збройні Сили України, Державна спеціальна служба транспорту, Міністерство внутрішніх справ України, Національна гвардія України, Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, Державна міграційна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Служба безпеки України, Управління державної охорони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Апарат Ради національної безпеки і оборони України, розвідувальні органи України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику.

Інші державні органи та органи місцевого самоврядування здійснюють свої функції із забезпечення національної безпеки у взаємодії з органами, які входять до складу сектору безпеки і оборони.

Виходячі з наведеного концептуальна схема структури СЗВБ буде мати вигляд (рис. 3)

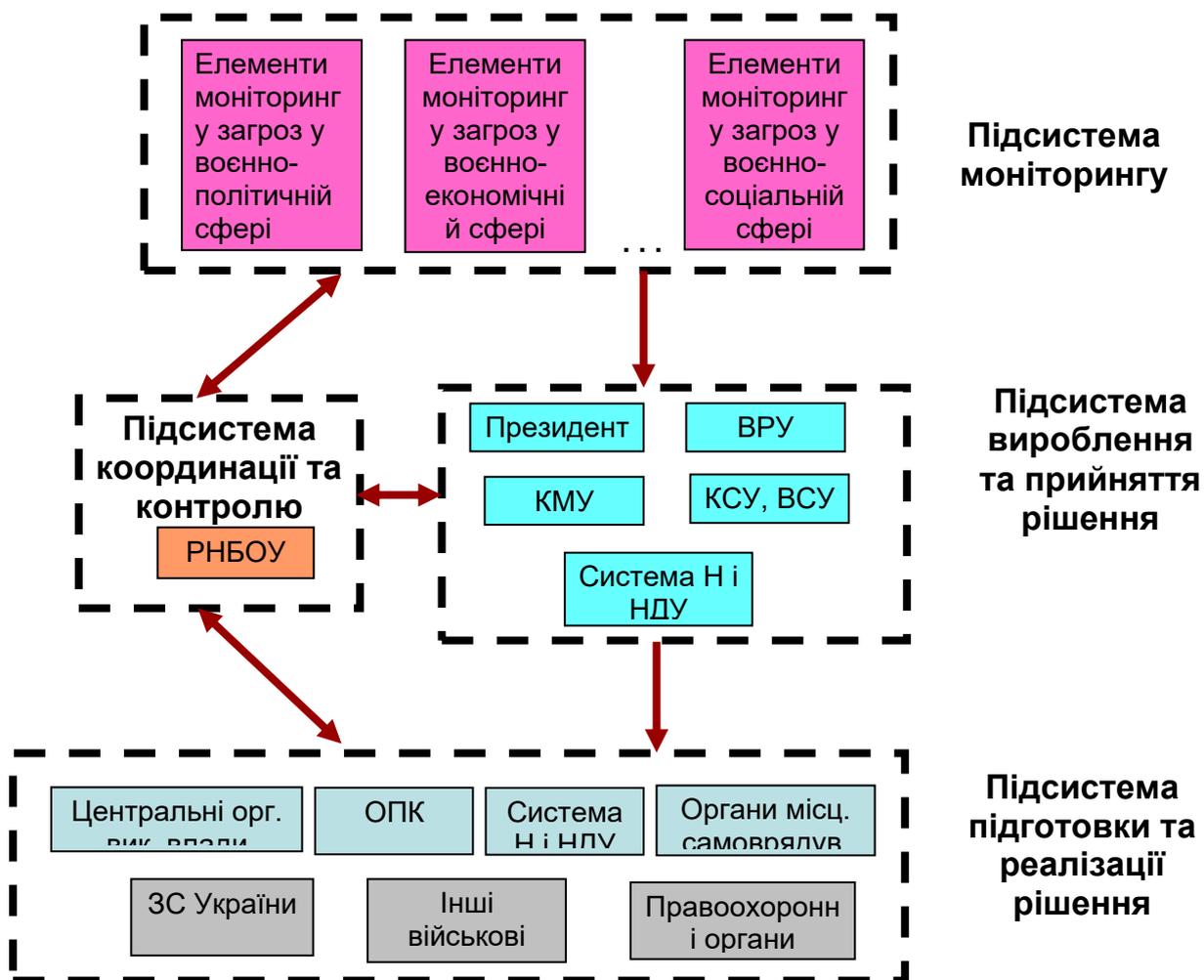

Рис. 3. Концептуальна схема структури СЗВБ

2. ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.

Враховуючи змістовну сутність зазначених головних завдань (жирним шрифтом, табл.1) та головну мету функціонування СБіО України – забезпечення певного рівня безпеки держави, який би гарантував її суверенітет і територіальну цілісність і головну функцію – виявлення небезпек і загроз воєнного характеру національним інтересам та їх нейтралізацією, стає можливим стверджувати, що процес реалізації головної функції СБіО, має відбуватися за такими етапами (рис.4).

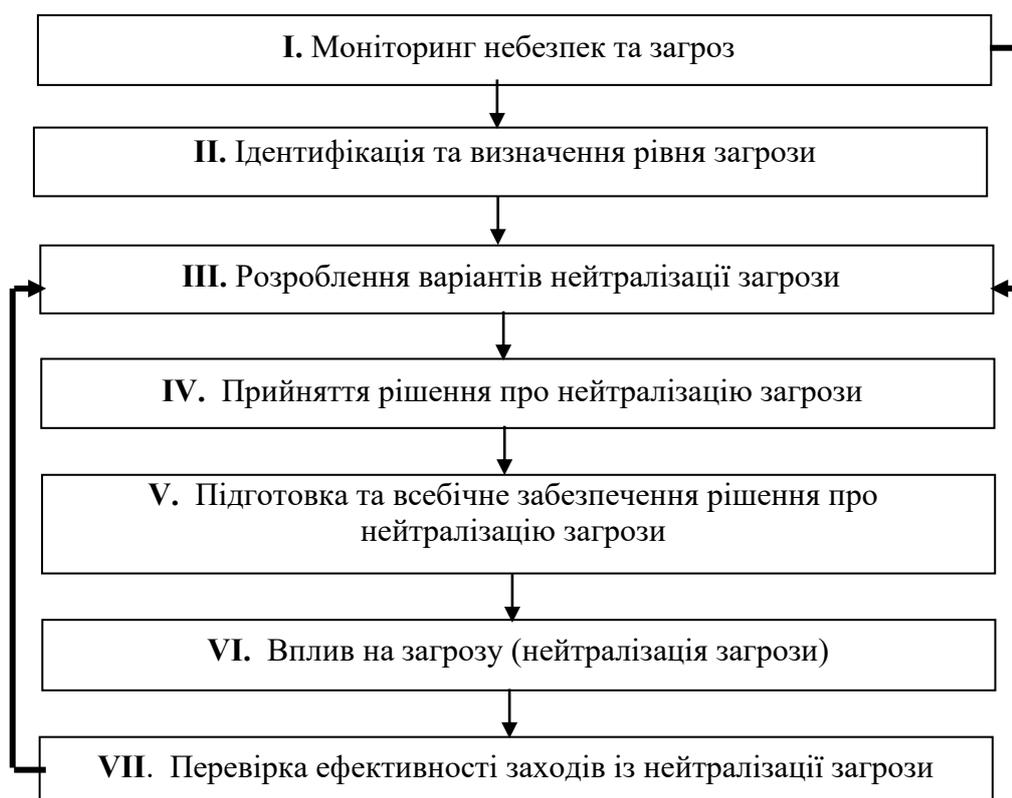

Рис. 4. Алгоритм (механізм) функціонування СБіО

Визначений алгоритм (механізм) функціонування СБіО дає підстави сформулювати механізм функціонування СБіО, який повинен включати такі фази функціонування: **моніторингу, вироблення та прийняття рішення, підготовки та реалізації рішення, координації та контролю.**

Враховуючі вже створені та наявні елементи держави на теперішній час та на підставі концептуальної структури СБіО можна сформулювати схему механізму функціонування структури СЗВБ на основі структури СБіО України.

Враховуючі визначені взаємовідносин між суб'єктами забезпечення воєнної безпеки чинним нормативно-правовим полем України, концептуальна схема механізму функціонування структури СЗВБ буде мати вигляд (рис. 5).

Рис. 5. Схема механізму функціонування структури СЗВБ

Одним з найскладніших питань у функціонуванні такої системи, буде питання прийняття рішень цією системою під час реалізації своїх функцій. Враховуючи рівень (найвищий державний) та статус цієї системи механізм прийняття рішень має відбуватися за певними нормами, які мають бути визначені законодавством держави. Таким чином, схема прийняття рішень системою забезпечення воєнної безпеки має бути, по суті, такий же як у СЗНБ держави (рис. 6).

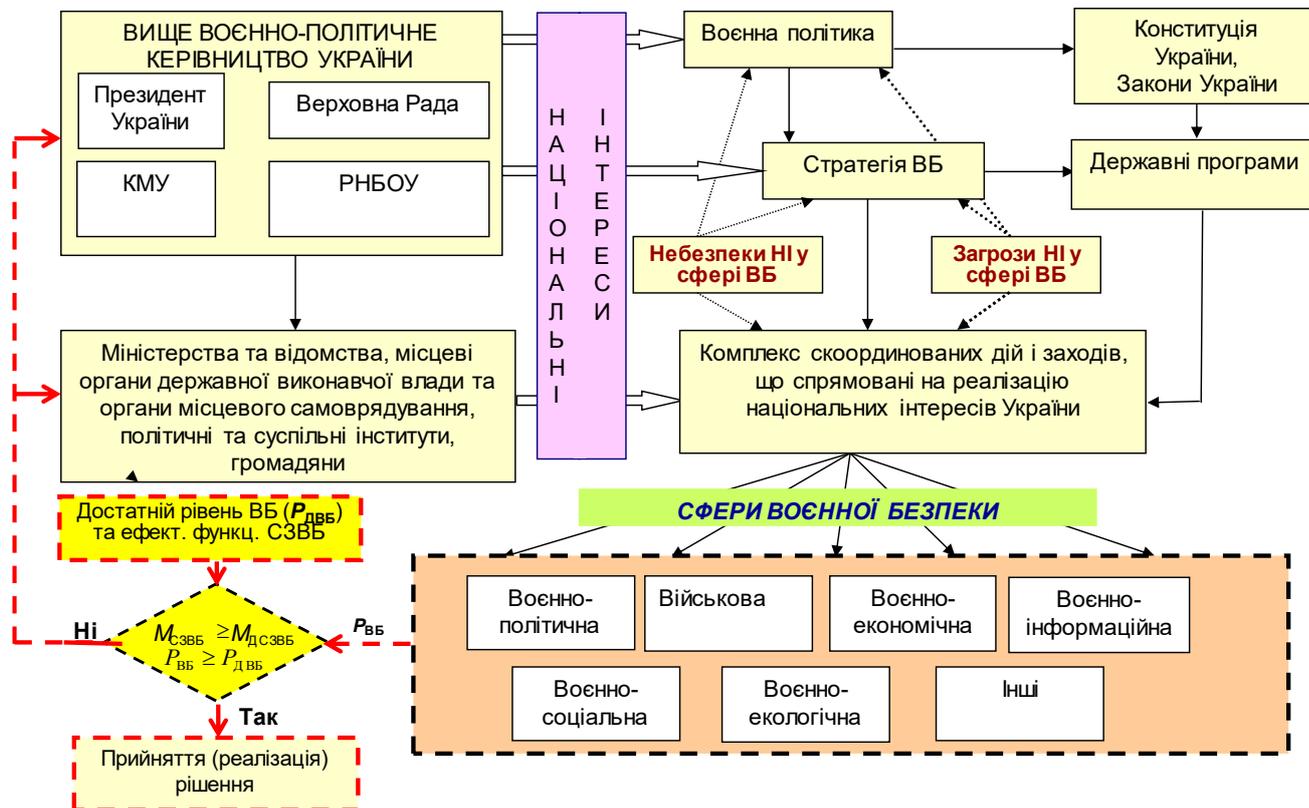

Рис. 6. Схема механізму прийняття рішень СЗВБ

Висновки.

1. Аналіз існуючої СЗВБ показав, що на процес її функціонування впливають такі умови і чинники: міжнародні зобов'язання України у сфері воєнної безпеки, імплементовані у національному нормативно-правовому полі, принципи міжнародних відносин та забезпечення воєнної безпеки, геополітична обстановка в регіоні, визначений зовнішньо- та внутрішньополітичний курс держави, стан економічного розвитку країни, політичний устрій України, запровадження режиму верифікації в рамках членства в ОБСЄ, обмежені можливості існуючих міжнародних систем колективної безпеки тощо, а також, наявність міжетнічних протиріч у державі, забезпеченість ресурсами СЗВБ, бюджетне фінансування, стан реформ у сфері оборони, незавершеність делімітації та демаркації кордонів, недосконалість чинного нормативно-правового поля, системність воєнної політики, боєготовність та боєздатність військових формувань тощо.

Урахування розглянутого вище комплексу умов і чинників під час формування, удосконалення та розвитку СЗВБ дозволить логічно, з системної точки зору визначити принципи її добудови, розвитку та закономірності функціонування, а також розробити пропозиції для підвищення ефективності зазначеної системи, що приведе до підвищення рівня воєнної безпеки держави в цілому. У той же час ненадання зазначеним аспектам певної уваги зумовлює зниження загального рівня національної безпеки, що виявиться у зниженні рівня безпеки населення, суспільства і держави в цілому, можливо аж до втрати її суверенітету.

2. Суттєво зменшує ефективність функціонування СЗВБ і рівень воєнної безпеки держави в цілому відсутність блоку нормативно-правових актів, що регламентують функціонування СЗВБ (її структури, функцій і завдань, ієрархію органів управління, механізмів стратегічного планування, взаємодії елементів тощо).

3. Відсутність законодавчо визначених елементів СЗВБ, на які покладено здійснення прогностичної функції у практиці стратегічного планування у сфері воєнної безпеки України, не дозволяє проводити якісний аналіз тенденцій у сфері функціонування кожного елемента СБіО, формування обґрунтованих прогнозів розвитку воєнно-політичної, воєнно-стратегічної обстановки та обґрунтування рекомендацій щодо досягнення необхідних кількісно-якісних показників для ефективного функціонування в прогнозованих умовах.

4. Недосконалість ієрархічної структури документів стратегічного планування не дозволяє уникнути дублювання положень документів різних рівнів та протиріч між ними і створити умови для однозначного розуміння логічної послідовності та змісту усіх документів стратегічного планування. Зокрема зникає необхідність у Воєнній доктрині України, яка органічно трансформується у Стратегію воєнної безпеки, що дозволить логічно обґрунтувати мету, цілі, завдання та порядок управління СЗВБ держави та розподілити повноваження між її елементами. У чіткій ієрархічній побудові та системній єдності документів стратегічного планування документ нижчого рівня повинен розкривати зміст документів попереднього вищого рівня. Такий підхід дасть змогу підвищити рівень взаємодії елементів СЗВБ, спростить систему управління та забезпечення СЗВБ, дозволить більш раціонально планувати і використовувати оборонний бюджет та наблизить систему стратегічного планування України до стандартів, прийнятих у провідних країнах світу.

5. Урахування пропозицій у практиці стратегічного планування України, безумовно, позитивно вплине на ефективність функціонування і розвиток не лише кожного з елементів СЗВБ, а й на систему в цілому, що значно підвищить рівень воєнної безпеки України.

6. Евристичне співставлення відповідності функцій структурних елементів СЗВБ до суб'єктів забезпечення воєнної безпеки показало, що відповідно до чинної нормативно-правової бази у СЗВБ бракує елементів, які повинні виконувати такі завдання: моніторинг внутрішніх небезпек і загроз у воєнно-інформаційній, і воєнно-соціальній сферах; визначення рівня воєнної безпеки (функція контролю ефективності), яку забезпечує СЗВБ. Ці завдання не розподілені між суб'єктами (структурними елементами системи) забезпечення воєнної безпеки.

7. Особливе значення у підвищенні ефективності СЗВБ матиме елемент, який виконуватиме завдання із визначення рівня воєнної безпеки (контролю ефективності функціонування самої СЗВБ) на поточний час. Наявність такого елемента дозволить реалізувати функцію зворотного зв'язку, обов'язкову для будь-якої складної системи, тим більше соціальної, якою є СЗВБ.

8. Аналіз підходів до забезпечення воєнної безпеки в міжнародних системах безпеки та провідних країнах світу показав, що вирішувати проблемні питання воєнної безпеки повинен один орган (система). Забезпечення воєнної

безпеки має базуватись на принципах мирного співіснування держав і дотримання міжнародних домовленостей у сфері воєнної безпеки, у разі виникнення загроз воєнного характеру – на намаганні запобігти виникненню воєнного конфлікту, у разі зародження воєнного конфлікту – на намаганні стримувати збройну агресію, а за необхідності забезпечити оборону держави від агресора зміна пріоритетності сфер безпеки має відбуватися залежно від ситуації, що змінюється.

Основними напрямками забезпечення воєнної безпеки є: визначення пріоритетних національних інтересів у сфері воєнної безпеки; адаптування системи забезпечення воєнної безпеки до наявного спектру загроз, при цьому найголовнішим пріоритетом має бути нейтралізація воєнної загрози територіальній цілісності, відповідно одне з головних місць в цьому питанні посідають збройні сили, які в мирний час повинні мати такий бойовий потенціал, при якому вони здатні були б забезпечити стримування агресора. Основні положення для ухвалення рішень у сфері воєнної безпеки базуються на базі превентивних дій, при цьому наголошується, що навіть супердержава не може досягти поставлених цілей самостійно, а концепція ешелонованої оборони передбачає залучення партнерів для забезпечення воєнної безпеки.

Роль і значення функціонування та управління СБіО в сучасних умовах важко переоцінити. Значно зріс діапазон засування сил СБіО, розширився діапазон спектру небезпек і загроз, динаміка ескалації яких може бути дуже швидкою, що безумовно впливає на об'єм часу, який є у розпорядженні СБіО для оперативного реагування на ці загрози, разом з тим зріс дефіцит часу та підвищився обсяг інформації, яку необхідно збирати та обробляти в інтересах прийняття оптимальних рішень.

9. Для успішного рішення сьогодні управлінських завдань під час реагування на сучасні загрози необхідні нові форми та методи роботи органів державного управління, а також принципово нове їх технічне оснащення. Це відноситься, насамперед, до надання до відомчих ситуаційних центрів обчислювальної техніки і АСУ. А для ефективного використання цієї техніки необхідно знання і застосування сучасних математичних методів та зокрема теорії дослідження операцій.

Разом з тим, слід ще раз нагадати, що основною фігурою в управлінні СБіО була, є і буде людина – держслужбовець певного рівня. Які б складні машини не використовувались в управлінні – вони лише допомагають держслужбовцю, але не в якому разі не замінюють його. І завдання ваше оволодіти усім арсеналом теорії і практики державного управління.